Norges forskningsråd

Årsrapport 2005

Innledning

Navn på programmet: RAMBU - Rammebetingelser, styringsmuligheter og virkemidler for en bærekraftig utvikling
Programmets hovedmål: Hovedmålet med programmet er å frambringe ny forskningsbasert kunnskap om rammebetingelser, styringsmuligheter og virkemidler for en bærekraftig utvikling. Programmet skal stimulere til forskning som gir vesentlige bidrag til kunnskapsgrunnlaget for å omdanne det norske samfunnet i en mer bærekraftig retning, samtidig som det frambringer nyskapende vitenskapelige resultater. Hovedmålet er nærmere presisert i fem delmål.
Virkeperiode: 2001-2010

Økonomi

Programmets finansieringskilder: MD, UFD, LMD og FIN
Disponibelt budsjett i 2005: 9,2 mill. kr (inkl. midler til Miljørett)
Forbruk i 2005: 11,2 mill. kr (inkl. Miljørett)

Aktiviteter

Viktigste aktiviteter i 2005

Programmet har i forhold til sitt opprinnelige mandat et hovedansvar for å ivareta samfunnsvitenskapelig miljøforskning i regi av divisjonen og er bygget opp omkring følgende *hovedtema*:

- Forutsetninger og strategier for bærekraftig forvaltning av miljø- og naturressurser
- Evaluering og utvikling av virkemidler for en bærekraftig utvikling
- Kunnskapsproduksjon og kunnskapsanvendelse for en bærekraftig utvikling
- Kultur, hverdagsliv og bærekraftig praksis

og med Rammebetingelser, Endring, endringsprosesser og endringsforsøk samt Kjønn som *tversgående perspektiver*:

I perioden 2002-2004 har hovedtyngden av innsatsen ligget på de to førstnevnte temaene. For perioden 2005-2007 er det gitt prioritet til prosjekter som faller innenfor de to sistnevnte temaene. Det ble prioritert 8 nye prosjekter under disse temaene i 2005.

De første prosjektene ble avsluttet i 2005 og har studert bl.a.:
- effekter av økonomisk vekst på miljøet, og betydningen av miljøpolitikken
- hvordan man kan inkludere føre-var-prinsippet i miljøøkonomi og offentlige retningslinjer for diskontering
- konsekvensene av de kvantitative forpliktelsene i Kyoto-protokollen og alternative avtaleformer for forpliktelser etter den første perioden

- sammenhengen mellom miljøpolitiske virkemidler og teknologisk endring i ulike land, sektorer og saksområder
- bærekraftig konsum, sosiale normer, identitet og gruppetilhørighet
- miljøeffektene av Kinas deltagelse i Verdens handelsorganisasjon
- kystsoneforvaltning: mellom konservering og bruk

Andre prosjekter som nærmer seg avslutning, studerer bl.a.:
- forhandlinger og frivillige avtaler som miljøpolitisk virkemiddel
- langsiktige klimamål og konsistente globale utslippsbaner, design av klimaavtaler som gjør det mulig å nå de langsiktige målene
- scenarier for bærekraftig byutvikling
- klimaendring: teknologiske strategier og kulturell respons
- bærekraftig kystkultur – kjønnsperspektiv på områdebruk og naturressursforvaltning

Internasjonalt samarbeid er blitt vektlagt både ved programmets første og andre utlysning. Med unntak av ett forprosjekt er det lagt opp til kontakt og samarbeid med utenlandske forskningsmiljøer i samtlige prosjekter. På *formidlings- og informasjonssiden* er det i 2005, i tillegg til vitenskapelig publisering og mer allmennrettede tiltak (konferanser, kronikker etc.), blitt lagt vekt på å utvide de nordiske kontaktene. I april besøkte programstyret Århus, og i november gikk reisen til Stockholm. Formålet med disse besøkene var å arrangere kontaktseminarer med sentrale institusjoner for å få et bedre overblikk over dansk og svensk samfunnsvitenskapelig forskning og forskningspolitikk rettet mot miljø og bærekraftig utvikling, samt gi nærmere informasjon om spesielt RAMBUs virksomhet og norske forhold mer generelt. Etter programstyrets vurdering har disse seminarene vært velorganiserte, interessante og nyttige for styrets arbeid..

Nøkkeltall, aktiviteter i 2005

Antall prosjekter: 23 (inkl. ett forprosjekt), 8 nye i 2005
Antall dr.gradsstipendiater: 7 (3 kvinner) (inkl. stipendiater fra tidligere program)
Antall postdoktorstipendiater: 1(kvinne)
Antall deltakende bedrifter: 3, ingen nye i 2005

Administrasjon

Antall møter i programstyret i 2005: 5
Administrative kostnader i 2005: 0,4 mill kr (ekskl. Miljørett)

Resultater

Høydepunkter og funn

"En bærekraftig klimautvikling: langsiktige mål, globale avtaler og økonomiske konsekvenser" er et prosjekt som er blitt gjennomført ved CICERO. Her skal vi trekke fram to av resultatene fra prosjektet:

En viktig problemstilling har vært sammenhengen mellom et langsiktig temperaturbasert klimamål og kortsiktig klimapolitikk for å redusere utslippene av klimagasser. I hvilken grad

kan et langsiktig mål hjelpe oss med å utforme den kortsiktige politikken? I studien finner man at et langsiktig temperaturmål gir liten hjelp til utforming av den kortsiktige politikken fordi det er stor usikkerhet knyttet til sammenhengen mellom konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren og temperaturstigning, dvs. klimasensitiviteten. Denne usikkerheten har store konsekvenser for sjansen til å nå et temperaturmål og for kostnadene ved å nå målet. Konklusjonen er at man bør bruke andre strategier og mål (konsentrasjonsbaserte mål, mellomlangsiktige mål etc.) i påvente av sikrere kunnskap, og satse mer på utvikling av nye teknologier for å redusere utslippene av klimagasser.

Når det gjelder avtaletyper, har man i studien fokusert på det "brasilianske forslaget", som bygger på at landene skal ta på seg utslippskutt som er proporsjonale med ansvaret for menneskeskapt oppvarming i atmosfæren fram til i dag. Mange har ment at en global klimaavtale basert på en slik tilnærming, ville føre til at utviklingslandene ville få en relativt liten byrde mens industrilandene ville få en relativt stor byrde. Prosjektets resultater tyder på at dette ikke er tilfelle. Utviklingslandene vil få en like stor byrde som industrilandene målt som prosent av bruttonasjonalproduktet. Enda mer interessant er det at utviklingslandene ville fått en stadig større byrde dersom ansvaret for oppvarming blir oppdatert over tid siden mange utviklingsland har større vekst i sine klimagassutslipp enn industrilandene.

Resultatindikatorer for 2005

Avlagte doktorgrader: 1(mann, IndØkol-prosjekt)
Vitenskapelig publisering: 19 artikler i vitenskapelige tidsskrifter, utgivelse av 5 bøker samt til sammen 54 publiserte foredrag og annen form for rapportering

Annen publisering/formidling: i alt 45 formidlingstiltak (spes. målgrupper, allmennheten, media)

Samlet vurdering og utfordringer framover

Samlet vurdering av framdrift, måloppnåelse og nytte

Det er igangsatt aktiviteter på alle de fire tematiske hovedområdene og de tre tversgående perspektivene. Etter programstyrets vurdering er det grunn til å hevde at de igangsatte prosjektene har god sammenheng med planen for programmet, men at det er en noe skjev fordeling mellom de fire hovedområdene. I utredningen som ligger til grunn for programsatsingen, er det pekt på at de prioriterte temaene og forskningsbehovene kommer klart til uttrykk i en rekke offentlige dokumenter for de seneste årene. Det er lagt ned mye arbeid i programmets grunnleggende dokument og å rette det inn mot sentrale kunnskapsbehov for langsiktige samfunnsmessige beslutninger. Den tidligere regjeringens Handlingsplan for bærekraftig utvikling (NA21) har identifisert en rekke hovedområder som er av vesentlig betydning for miljø og bærekraftig utvikling. I beskrivelsen av virkemidler er internasjonalt samarbeid og forskning og utvikling omtalt som sentrale premisser for bærekraftig utvikling. Behovet for forskning rettet mot helhetsperspektiver på miljøutfordringene og forutsetningene for en bærekraftig utvikling krever imidlertid videre budsjettrammer enn det som så langt er lagt til grunn for programmets virksomhet. Innenfor de nåværende budsjettrammene vil det ikke være mulig å få generert en prosjektvirksomhet som vil være tilstrekkelig til å nå de faglige ambisjonene og få dekket de mange kunnskapsbehovene som er utredet i programplanen.

Tatt i betraktning programmets begrensede økonomiske rammer vurderer programstyret rekrutteringsinnsatsen og kompetanseutviklingen som i og for seg tilfredsstillende. I startfasen prioriterte programstyret prosjekter ledet av erfarne forskere og det ble tatt opp kun én postdoktorstipendiat (kvinne). Programmet har imidlertid overtatt til sammen 4 stipendiater fra det tidligere programmet *Bærekraftig produksjon og forbruk* samt prosjekter tilknyttet *IndØkol*-programmet. Én av disse stipendiatene disputerte i 2005, mens de øvrige forventes å disputere i løpet av 2006. Programstyret har bevilget midler til 3 nye doktorgradsstipendiater (2 kvinner) fra 2005. Den første av disse doktorgradene vil antakelig foreligge våren 2008 .

Relasjonene mellom programstyret og prosjektene har, ved siden av den årlige fremdriftsrapporteringen, vært ivaretatt gjennom forskersamlinger. Etter programstyrets vurdering har samlingene stort sett vært tilfredsstillende og fungert etter sin hensikt. Programstyret har gjennomført i alt tre forskersamlinger. Når det gjelder den faglige oppfølgingen og koordineringen, har det fra en del av prosjektlederne vært pekt på som ønskelig at programstyret hadde tatt initiativ til og gjennomført flere forskersamlinger innenfor programmet. Programstyret er for så vidt enig i denne kritikken.

Programstyret har sett det som viktig å oppfordre miljøene til internasjonalt samarbeid i forbindelse med prosjektarbeidet og at programmets forskere skulle knytte seg til relevante internasjonale nettverk. Programstyret mener at dette arbeidet har vært relativt vellykket. Internasjonalt samarbeid var vektlagt både ved programmets første og andre utlysning. Med unntak av ett forprosjekt er det lagt opp til kontakt og samarbeid med utenlandske forskningsmiljøer i samtlige prosjekter.

I forbindelse med utvelgelsen av programmets prosjekter har programstyret lagt særlig vekt på å stimulere til fler- og tverrfaglighet i forskningen. Det må imidlertid sies at programmets faglige profil har hatt mer karakter av flerfaglighet enn tverrfaglighet. Selv om fler- og tverrfaglighet åpenbart bør spille en sentral rolle i mange prosjekter som skal belyse kompleksiteten i utfordringene med å skape en bærekraftig utvikling, må det ikke være slik at fler- og tverrfaglighet opphøyes til et prinsipp. Viktige sider ved RAMBUs problemstillinger lar seg opplagt håndtere innenfor enkeltdisipliner. Programstyret ønsker å understreke at genuin tverrfaglig forskning er meget ressurskrevende, både tidsmessig og økonomisk.

Programstyret er opptatt av en fortsatt drøfting av likestillingsperspektivet i forhold til programmets tema og prosjektportefølje. Sju av programmets prosjekter er ledet av kvinner. Kjønn er angitt som et av programmets tre tversgående perspektiver. Ved Universitetet i Tromsø er det satt i gang et prosjekt med tittelen *"Bærekraftig kystkultur? Et kjønnsperspektiv på områdebruk og naturressursforvaltning"*.

Utfordringer framover

Sentrale deler av kunnskapsbehovene som er forbundet med samfunnsvitenskapelig forskning for et bedre miljø og bærekraftig utvikling, vil bli søkt dekket av Divisjonsstyrets nye satsing på miljøforskning – *Miljø 2015*. Det legges opp til at hovedelementene i RAMBU vil være en integrert del av denne satsingen. Programstyret arbeider for tiden med en *Midtveisrapport* som vil være ferdig sommeren 2006.